

ABD, MONREO DOKTRİNİ'NE DÖNEBİLİR Mİ?

Doç.Dr.Sait YILMAZ*

Giriş

ABD Başkanı James Monroe tarafından, 2 Aralık 1823'de Kongre'ye sunulan bildiri ile açıklanan Monroe Doktrini'ni ABD'nin 'yalnızlık politikası' olarak tanımlayabiliriz. Bu doktrin çerçevesinde Amerika, ne kendi kıt'ası dışındaki işlere karışacak, ne de Avrupa'nın o zaman ki sömürgeci güçlerinin kıt'aya müdahalesine izin verecekti. O dönemden beri ABD, Kanada ve Guyana hariç Amerika kıt'asının herhangi bir yerine askeri müdahaleyi kendisine hak gördü. Üstelik ticari ilişkilerde 'en çok gözetilen ulus (the most favored nation)' olmak adı altında Uzak Doğu başta olmak üzere Osmanlılar dâhil dünyanın herhangi bir yerinde sömürge faaliyetleri için Avrupalı dostları ile yarıştılar. İkinci Dünya Savaşı esnasında gelen davet üzerine bu müdahale alanına Avrupa da ilave edildi ve sonrasında Amerikan müdahaleleri tüm dünyayı hedef tahtası yaptı. Soğuk Savaş sonrasında da Amerikan müdahaleleri hız kesmedi. Ancak, Obama dönemi ile birlikte müdahaleler kapsam değişti. Oğul Bush döneminin kötü mirası ve yaşanan ekonomik krizin neden olduğu savunma harcamalarını azaltma ihtiyacı Obama'yı birinci döneminde mümkün olduğu kadar az müdahaleye ve hatta Libya ve Suriye'de olduğu gibi arka planda kalmaya itti. Afganistan ve Irak'taki savaşları kaybeden ABD, artık uzun bir süre büyük ordular ile sefere çıkmamayı düşünmektedir. İkinci kez başkan seçilen Obama, yeni dönem için halkına savunma alanında yapacağı indirimleri Amerika'nın içinin onarılmasına harcayacağı sözünü verdi. İşte tam da bu dönemde ABD'nin deniz aşırı askeri faaliyetlerinin azaltılması ve bir şekilde Monroe Doktrini'ne dönülmesi tartışılmaktadır. Bu makalede, ABD'nin yaşamakta olduğu sorunları ve önümüzdeki dönemde uygulayabileceği dış politikayı tartışacağız.

Obama'nın Birinci Döneminde Neler Oldu?...

Obama, 2008 yılında iktidara gelirken Bush'un mirası olan çalkantılı dış politikayı düzene sokmak, müttefiklerine gözdağı vermektan kaçınmak, Irak'tan birlikleri çekmek, renkli şifre verilmiş korku politikalarına son vermek ve nükleer silahları azaltmak etmek için aday olmuştu. Seçim kampanyasında parti içi rakibi olan Hillary Clinton onu dış politika tecrübesi eksikliği ile suçluyor, siyasi angajman konusunda farklı görüşler (Hillary, tiranlık denilen rejimler ile önkoşulsuz diyaloga karşı idi) besliyordu. Sonra ekonomik kriz vurdu ve Obama, muhalefeti memnun etmek ve Usame Bin Ladin'i öldürmek için Afganistan'a 30.000 asker daha gönderdi¹. 2009 yılında Kahire'de yaptığı konuşmada Obama, ABD'nin asla İslam ile savaşta olmayacağını söylemişti. Ama bu sözlerden birkaç ay sonra pek çok Müslüman ülke içinde ABD çıkarlarına uygun görülmeyen hedeflere en radikal saldırılar başlatıldı. Irak'tan çekilen ve 2014'de Afganistan'dan çekilmeye hazırlanan Obama, görevi süresince Bush'un mirası olan El Kaide odaklı küresel terör ile savaşa devam etti. Obama ile İnsansız Hava Araçları (Drone'lar) Amerikan gücünün ve suçsuz sivilleri de öldürmenin sembolü oldu. Bu cinayet sistemi kendilerine de lazım olduğundan Rusya ve Çin durumu izlemekten başka bir şey yapmadılar. Hedefli öldürme sistemi hem ucuz, hem de asgari Amerikan askeri kaybına neden olduğundan iyi bir yöntem olmaya devam etmektedir. Ancak, Drone'ların öldürdüğünden daha fazla terörist

* İstanbul Aydın Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi, saityilmaz@aydin.edu.tr

¹ James Traub: *The Elephants in the Room*, Foreign Policy, (November, 2011).

yarattığına şüphe yoktur. Obama, terörle mücadele ederken kendi ülkesini terörist bir ülke haline getirdi.

ABD, 11 Eylül 2001'den beri El Kaide ile mücadelede beş unsur kullandı; istihbarat, ordu, kolluk güçleri, diplomasi ve finansal yaptırımlar. Nihayetinde Bin Ladin de dâhil pek çok El Kaide üyesi öldürüldü, örgüt güvenlik amaçlı olarak küçük ölçekte kalmaya devam etti, Afganistan-Pakistan sınırına sıkışıp kalan üyelerinin operasyonel yetenekleri sınırlandırıldı. Kısaca örgüt son yıllarda marjinal hale getirildi ve izole edildi. Ancak, gelinen aşamada pratikte durum değişmedi, dünyanın her yerinde nerede ABD varlığı varsa saldırılmaya devam edilmektedir². Uyguladığı sıkı kontroller nedeni ile ABD içinde eylem yapamayan El Kaide uzantılarının hedefi, buldukları yerlerdeki Amerikalılar oldu. Üstelik azalan savunma bütçesi nedeni ile ABD'nin terörle mücadeleye daha iyi hazırlandığını söylemek te mümkün değildir. Bu yüzden son seçimlerin diğer başkan adayı Romney sık sık "Umut bir strateji değildir" demekte idi. Amerika'nın demokrasi seferi Irak'ta Şiileri, Gazze'de Hamas'ı, Lübnan'da Hizbullah'ı, Mısır'da Müslüman Kardeşleri iktidara taşıdı. Bunların hiçbiri ABD'nin istediği sosyal reformları yapacak, İsrail ile barış yapacak adresler değildi. Şimdilerde daha çok propaganda ve yeni eleman temini peşinde olan ve aslında büyük bir örgütler grubunun çok küçük bir parçasını temsil eden El Kaide, çekirdeğini korumakta ve hızla büyüme potansiyelini elinde tutmaktadır³.

Obama 2009'dan beri dış politikada pek çok kumar oynadı. Medvedev ile ilişkiler onun ikinci başkanlık döneminde daha güçlü ve güvenli olacaktı, Çin ile G-2 diyalogundan daha fazlasını bekliyordu ve İran ile yaptırım-diyalog arası görüşmeler bir çözüm sağlayacaktı. Ekonomiyi düzeltemeyen ve işsizliğe çare bulamayan Obama'nın dış politikası çoğunlukla reaktif, odaksız ve etkisiz bir görüntü verdi. Obama'nın öncelikleri doların küresel değerini korumak, kitle imha silahlarının yayılması ile mücadele ve Çin ile iyi ilişkileri korumaktı. Rusya ile "yeniden ayar (reset)" politikası elle tutulur hiçbir sonuç vermedi, İran konusunda tam bir başarısızlık yaşandı. Afganistan konusunda çekilme tarihi vermesi tam bir aptallık oldu ve düşmanları şimdi bu tarihi beklemektedir. Arap Baharı'ndaki kararsızlığı ile ABD, sadece dost diktatörleri değil ayaklanmacıların da iyi niyetini kaybetti. Ortadoğu, Obama döneminde El Kaide ve diğer cihat gruplarının faaliyetlerinin arttığı bir yer oldu. Suriye'de 30.000 kişi ölmesine rağmen Esat hala iktidardadır, Kuzey Kore nükleer teknoloji ihracatına devam etmektedir. Rusya, nükleer silahların yayılması görüşmelerinden Amerikanın azalan etkisi nedeni ile uzak durmaktadır. Yahudilere göre; Obama, Amerika'yı zayıf göstererek düşmanlarına cesaret vermekte, İsrail'i hor görmektedir. Ortadoğu Barışı, Obama'nın kaçamak tutumu nedeni ile kontrolden çıkmıştır. ABD'nin rolü İsraili yerleşimcilerin Batı Şeria'dan çekilmesi ve diğer ülkelerdeki Filistinli göçmenlerin geri dönüşü denklemine kilitlemiş durumdadır.

Obama Doktrini

ABD tarihinde pek çok doktrin görüldü; Monroe doktrini (yalnızcılık), Tyler doktrini (Hawaii ve Doğu Pasifik'te stratejik üstünlük), John Hay'in 'açık kapı', Henry Stimson'un 'tanımama' doktrini gibi. Ancak doktrin ile strateji arasında fark vardır. Doktrin, strateji için esaslar verir ve bu yüzden tartışmaya açıktır yani genişletilebilir. Strateji ise böyle değildir. Herhangi bir güç büyük stratejisi olmadan gidemez.

² Pete Hegseth: *Which is More Provocative to America's Enemies – Strength or Weakness?* National Review, (October 9, 2012).

³ Scott Stewart: *Defining al Qaeda*, Stratfor, (October 18, 2012).

Obama'nın doktrini "stratejik sınırlama (strategic restraint)" kusurlu realizm ile liderlikten imtina eden bir anlayış arasında bir yerdedir⁴. Obama Doktrini'nin esasları şu şekilde özetlenebilir⁵; artan şekilde uluslararası örgütlere dayanmak (pragmatik uluslararası), Amerikan değerleri ve dış politika başarıları için daha fazla tevazu duygusu, askeri güçten ziyade dış yardıma dayanmak. Obama doktrini şu özellikleri ile eleştirilmektedir; düşmanlarına cesaret vermesi, dostlarını göz ardı etmesi, ülkenin değerini düşürmesi.

Obama, Amerikan istisnacılığı konsepti yerine nötr-değerli bir yaklaşım sergiliyor. ABD, Obama döneminde mümkün olduğu kadar düşük ve ılımlı bir profil çizmeye çalıştı; Irak'tan çekilme, İran ile olan sorunlar, Libya saldırısı, Suriye direnişi ve Afganistan'dan çekilme gibi konularda çok öne çıkmayarak uluslararası kamuoyunu mümkün olduğu kadar provoke etmemeye ve böylece ABD'ye daha az saldırı yapılmasını hedefledi. Ekonomik sıkıntı içindeki ABD, savunma bütçesini kısmak için rolünü ve hedef olma konumunu sınırlamak istedi. Böylece her ülkeyi masaya getirmeyi ve eninde sonunda anlaşmayı amaçladı. Onun düşüncesine göre dünya, eşit değerli parçalardan oluşan bir bilmeceye benzemekte ve birbirine uyumlu hale getirilebilir. Ancak, Rusya ve Çin'e göre dünya bir satranç tahtasıdır ve bu ülkeler ABD'nin manevra kabiliyetini kısıtlamak için hızla hareket etmektedir. Ortadoğu'daki ayaklanmalara karşı gelişmelere liderlik edeceğine tek tek ülkelere göre reaksiyon göstermesi, Mübarek'in yalnız bırakılması, ABD'nin bölgedeki itibarı ve ahlaki otoritesini oldukça sarstı. Afganistan'da ülke inşası çuvalladı, herkes ABD'nin bir an önce çekilmesini bekliyor.

Gerek uluslararası ilişkiler gerekse ABD içindeki siyasi ve ekonomik yapısal kaymalar, ABD büyük stratejisinin yeniden gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır. Küresel resim; servetin Batıdan Doğuya kaydığını, Ortadoğu'daki yapının sosyal inanışlar ve ötesinde pek çok şey nedeni ile hızla değiştiğini göstermektedir. Libya'da ABD Bingazi Büyükelçiliğine yapılan saldırıdan sonra ABD nerede hata yaptığını daha fazla sorgulamaya başladı. Cumhuriyetçi Hunstman ise Avrupa ve Asya'daki Amerikan askeri sayısının Afganistan hariç 15.000'e düşürülmesini istemektedir. Bazıları Çin ile işbirliğini desteklerken, bazıları ise askeri tehdit olarak görmektedir. ABD'nin hegemonya kurgusu demokrasi, serbest pazar ve insan hakları baskısı altında hedef ülkelerin içine siyasi, ekonomik ve kültürel olarak sızmayı ve bu ülkelerde rejim değişikliği yaparak Amerikan müvekkili bir ülke haline dönüştürmeyi amaçlar. Ancak, artık demokrasi geliştirme "ahmaklık", ülke inşası "kasıtlılık", dış müdahale ise "felakete davet" olarak görülmeye başlandı. Amerikan kurgusu, kimlik ve din üzerinden yeni dönüştürme metotları denemektedir. 2008 yılında sosyal medya, kamu diplomasisi ve stratejik iletişimi de kurguya dâhil eden ABD, 'akıllı güç'⁶ uygulamaları yeni dönemde de işi ucuza getirerek, halk hareketleri yoluyla dönüşüm politikalarına devam edecektir.

Azalan Amerikan Gücü

Amerikalılara göre, 1945 yılından beri dünya ABD'nin sayesinde ayakta duruyor ama nasıl bir dünyada yaşadığımız ve ne tür bir dünya kurmamız gerektiği cevaplanmamıştır. Dünyadaki yönetimlerin çoğu ABD'nin sağladığı hizmetlerle ülkelerini idare etmektedir. Dünyanın anaparası olan dolar'ı sağlayan ABD, Asya

⁴ Frank J. Gaffney Jr.: *Obama's Destructive Foreign Policy*, The Washington Times, (July 5, 2011).

⁵ Kim R. Holmes, Henry R. Nau, Helle Dale: *The Obama Doctrine: Hindering American Foreign Policy*, The Heritage Foundation, (November 29, 2010).

⁶ ABD Akıllı Güç kurgusu için bakınız, Sait Yılmaz: *Akıllı Güç*, Kum Saati Yayınları, (İstanbul, 2012).

başta olmak üzere pazar imkânları ile dünyanın herhangi bir yerinde ekonomik gelişmenin öncüsüdür. Amerikan denizciliği dünya ticaret yollarının güvenliğini sağlamaktadır, Avrupa ve Doğu Asya'da güvenlik ABD askeri gücü ile sağlanmaktadır. ABD askeri İran Körfezi'nden petrolün dünyaya aktarılmasının garantisidir. Amerikan istihbaratı, diplomasisi ve askeri çağdaş uluslararası politikanın en tehlikeli trendi olan nükleer silahların yayılmasını önlemeye çalışmaktadır. ABD'nin sağladığı küresel yönetim sayesinde dünyanın geri kalanı ekonomilerini düzeltmekte ve böylece ülkelerinde birlik ve güven sağlamaktadır. ABD'yi büyük yapan şeyler şu şekilde sıralanmaktadır⁷; iyi yaşam, eşitlik, mutluluk arama (daha fazla fırsat ve sosyal hareketlilik, sıradan insanların refaha kavuşabilmesi), iş ahlakı, din özgürlüğü, Amerikan fazileti (en özgür toplum olma).

ABD dış politikasında pek çok konuda kilitlenme yaşanmakta, içeride ise borç açığı ve büyüme konularına çare aranmakta, ulusal gücün doğru kullanılması ile ilgili riskler kapıda iken gücün ekonomik boyutu erimekte, yeni yükümlülüklerle kapıları kapatmaktadır. Bu yüzden seçim kampanyaları iç politika üzerine yapılmaktadır. Seçim kampanyalarının hedef kitleleri; etnik gruplar (yerliler gibi), belirli endüstri (gemicilik sanayi gibi) ve bölgeler, parti kanatları (İran ile savaş lobisi gibi) veya editörler ve ciddi ulusal medyadır⁸. Eleştirilere göre; Obama, ülkenin gücündeki azalmaya öyle inanmaktadır ki sadece gerçek gücünde değil örnek olma yani yumuşak gücünde moral otoritesinin de azaldığına ikna olmuştur⁹. Bu eğilim özellikle İran, Rusya ve Mısır karşısında izlenen politikalar ile ortaya çıkmaktadır. Obama'nın "geriden liderlik etme" diplomasisi sadece Rusya ve Avrasya'da değil, Ortadoğu'da da başarısız oldu. Yumuşak güce aşırı yoğunlaşma zayıflık ve kararsızlık imajı oluşturdu ve diğer güçler bunu istismar etti. Obama'nın Rusya ile "yeniden ayar" politikasının mimarı olan Michael McFaul'a göre bu politika ile Afganistan'daki Amerikan birlikleri için transit geçiş rotası sağlandı ve Rusya'nın İran'a uzun menzilli S-300 uçaksavar füzeleri satması önlendi ve başka faydalar da sağlandı.

Obama'nın dış politikada reaktif, geriden liderlik etme yaklaşımı pek çok eleştiriye neden oldu. Obama'nın bu yaklaşımının arkasında iç öncelikleri yani 25 Haziran 2011'de açıkladığı "artık kendi evinde ülke inşası zamanının geldiği" düşüncesi yatmaktadır¹⁰. Obama'ya göre şimdi ABD'nin içeride güçlenme zamanıdır ve yeni yol, köprü, okul yaparak, araştırma ve teknolojiyi daha çok destekleyerek bunu sağlayacaktır. Ancak, 2011 yılında ABD'nin dünyadaki küresel rolü daha önce hiç olmadığı kadar sarsılma tehlikesi içindedir. Romney, bunu söylediği yani dış politikaya daha çok önem verdiği için seçimi kaybetti. Gittikçe sosyal refahına düşkün hale gelen Amerikan halkı Obama'yı seçti. ABD İslam dünyası ile yaşadığı tecrübelerden sonra güç dengesi politikalarına farklı yaklaşmakta, Rus tehlikesi karşısında Avrupa güç dengesinin ne olacağı artık kendi çıkarlarını ilgilendirmemektedir. Üstelik artık tehdide müdahale etmektense, işi bölgesel güç dengelerine bırakmayı tercih etmektedir. Yeni Amerikan stratejisi hem uluslararası, hem de iç sorunlara uyum sağlamalıdır. Amerikan dış politikasının 1982'deki "askeri güç yolu ile barış" dönemine dönmesi artık mümkün değildir.

⁷ Thomas L. Friedman, Michael Mandelbaum: *America Really Was That Great*, Foreign Policy, (November, 2011).

⁸ Heather Hurlburt: *Some Thoughts After Hearing Huntsman and Romney*, Democracy Arsenal, (October 11, 2011).

⁹ David Shorr: *How Critics of Obama Foreign Policy Get it Wrong*, Defense News, (October 19, 2011).

¹⁰ Michael J. Green: *Zakaria's Flawed Defense of Obama's Non-Doctrine*, Foreign Policy, (July 7 2011).

Amerikan Güvenliği

Amerikan ulusal güvenliğini uzun vadede tehdit eden iki alan Batı Pasifik ve İnan K6rfezi'dir. ABD Savunma Bakanı Leon Panetta ile Haziran 2012'de yapılan ve TV'de yayınlanan m6lakatta, Panetta ABD'nin savaşmaktad6đı 6lkeleri Pakistan, Yemen, Somali ve Kuzey Afrika olarak sıraladı¹¹. Bu 6lkeler ABD'nin savaşmak için topraklarını kulland6đı 6lkelerdi. Panetta, asker g6ndermeksizin savaşılan 6lkelerin başına İnan'ı koydu ama diğer 6lkeleri sıralamadı. Y6r6t6len çoklu savaşlar ve 6rt6l6 operasyonlar ile liste çok daha uzundur. ABD'nin kendini en yakın hissettiği 6lkeler İngiltere, İsrail ve Japonya'dır. Kanada ve Meksika ile ilişkiler streslidir ama en ciddi sonuçlar Çin ile ilişkilerin arkasında yatmaktadır. En gergin ve sinir bozucu ilişkiler Pakistan ile yaşanmaktadır. Suriye'de bug6n Batılılar az ya da çok Libya modelini uygulamak istiyorlar. Amerikalı d6ř6n6rler Suriye meselesinin ABD'den çok, başını T6rkiye, S.Arabistan ve Katar'ın çektiği S6nni ittifakın meselesi olduğunu d6ř6n6yor ve bir askeri m6dahaleye onların 6nc6l6k etmesini bekliyorlar. İsrail, ABD'nin Ortadoğu'daki en 6nemli m6ttefikidir. Ancak, Washington artık Afganistan, Irak ve İsrail-Filistin çatışmasını y6nlendirecek kaynaklara ve g6rev tanımına sahip deđildir¹².

Afganistan ve Irak, ABD'ye savaşlarını seerirken daha dikkatli olmayı, riski iyi değerlendirmeyi, silahlı 6lke inşası için gerekli t6m kabiliyetleri geliştirmeyi, silahlı 6lke inşası için etkili ve entegre sivil-asker g6c6 oluşturmayı ve gerekli programları etkili şekilde uygulamayı 6đretti. Ancak, ABD hassas g6d6ml6 m6himmat veya akıllı bombalar 6zerindeki tekeline kaybetti. Çin, artan sayıda hassas g6d6ml6 balistik ve cruise f6zeleri imal etmektedir. Bu f6zelerin hedefi Batı Pasifik'te Japonya-Okinawa adasındaki Kadena gibi Amerikan 6sleri olacaktır. Çin hava ve deniz kuvvetlerini y6ksek hızlı anti-gemi cruise f6zeleri ile donatarak ABD gemilerini hedef almakta ve yeni DF-21 anti-gemi f6zeleri geliştirmektedir. Amerikanın savaş g6c6n6n sinir sistemi uydular ve fiber optik veri linkleridir. Bunlarla kuvvetlerini koordine etmekte, g6d6ml6 silahlarını hedeflerine y6neltmekte ve insansız Predator gibi hava araçlarına manevra yaptırılmaktadır¹³. Çin son yıllarda bu sistemi yok edecek anti-uydu lazerleri ve roketleri 6retmekte, siber silahlar 6zerinde çalışmaktadır. B6t6n bu hazırlıkların nedeni Çin'in ABD ile şimdilik savaş yapmak istememesi değil, Batı Pasifik'te askeri denge kurarak ABD'nin g6venlik ortakları Japonya, G6ney Kore ve Tayvan'a yeterli askeri destek vermesini 6nlemek, b6ylece b6lgenin Finlandiyalaşmasını sağlamaktır.

ABD'yi ilgilendiren tehditler konvansiyonel silah sahası menzilin6n 6st6nde ve altında kalmaktadır; bir yanda kitle imha silahları, diğer yanda ter6rizm. ABD'nin caydırıcılık politikası her iki tehdidi de 6nlemeye y6neliktir. Ancak Irak ve Afganistan da yaşanan başarısızlıklar yanında k6resel g6 dengesindeki rakiplerinin artan g6 kapasiteleri ABD'nin askeri yeterliliğini de gittikçe sorgulanır hale getirmektedir. 6te yandan, ABD Silahlı Kuvvetleri'nin 2020-2030'lu yıllara hazırlık kapsamındaki d6n6ř6m6 kritik bir safhaya girmektedir. Mevcut tehdit değerlendirmelerine bakarak 6 t6r ordu yapılanması 6ng6r6lmektedir¹⁴; (1) Ter6rle m6cadele (El Kaide vb.) esasına g6re ordu; hafif, mobil ve 6zel kuvvetler merkezli. (2) İstikrar operasyonları (Irak, Afganistan vb.) için; y6ksek yoğunluklu çatışmalara girmeyecek, hafif, daha yavaş ve muharebe alanında uzun s6re kalacak bir ordu. (3) Klasik devletler arası savaş (İnan, Kuzey Kore veya Çin) tehdidine y6nelik; b6y6k, kesin sonuçlu savaş yapacak (hedef orduyu yok edecek), aynı anda çeşitli 6leklerde k66k ya da b6y6k

¹¹ Glenn Greenwald: *Leon Panetta: Macho Renaissance Man*, The Cincinnati Beacon, (Jun 11, 2012).

¹² David Shorr: *How Critics of Obama Foreign Policy Get it Wrong*, Defense News, (October 19, 2011).

¹³ Andrew F. Krepinevich: *Panetta's Challenge*, Washington Post, (July 15, 2011).

¹⁴ Jaap De Hoop Scheffer: *21 st Century Choices*, Defense News. (Oct 10, 2005), s.21.

savaşlara yeterli bir ordu. ABD, bir yandan Afganistan Savaşı'nın masraflarını karşılarken, orta vadede ordunun elinde hazır bir güç bulunması için modernizasyon, uzun vade için ise dönüşüm çalışmaları yürütmektedir. ABD Silahlı Kuvvetleri geleceğini aramakta ama hem yeni konsept üretmekte, hem de teknoloji üretmede bocalamaktadır. Üstelik sadece ABD değil, yakın müttefikleri ve kendi modernizasyon çalışmalarını ABD ile paralel yürütmek isteyen ülkeler de bu işten sıkılmış durumdadır.

ABD'nin İçinde Bulunduğu Sorunlar..

21. yüzyılın en önemli problemi kültür olacaktır. "Amerikan İstisnacılığı" denilen Tanrı'nın sevdiği ülke olma ve Amerikan değerlerinin dünyanın geri kalanı tarafından da kabul edilmesi illüzyonu ile bütünleşen kendini beğenmişlik yeni yüzyılın aşması gereken sorunlardan başlıcasını teşkil etmektedir. Geçmişte Amerika bu kibri "dünyanın geri kalanı için özgürlük umudu olma" teması ile kullanırdı. Şimdilerde ise "Amerika'nın büyüklüğü" imajı ile rıza edinmeye çalışıyor. Amerikan tipi özgürlükler bugün totaliter, terörist ya da tiranlık kabul edilenlere karşı savaşla getirilmeye çalışılıyor ve bir işe yaramıyor. Ekonomisi çöken, işsizliğin had safhaya geldiği ve borçların hızla arttığı ABD'de, istisnacılığının bir illüzyon olduğunu düşünenler şu gerekçeleri öne sürmektedir; hapisteki insan ve obez sayısı, silah miktarı ve enerji tüketiminin yüksek olması ve ana okullarında dört yaşında oldukça az sayıda çocuk olması. Jimmy Carter'dan başlayarak ABD yönetimleri dünyanın geri kalanına iyimserlik kaynağı olamadılar. Özetle son 20 yılın Amerikan istisnacılığı macerası en büyük Amerikan Amerikan kâbusuna dönüşmektedir. Amerika istisna kalabilmek için 21. yüzyılın dört zorluğunun üstesinden gelmek zorundadır¹⁵; küreselleşme, bilgi teknolojisi devrimi, büyük ve artan bütçe açığı, enerji tüketimi.

Amerika'nın 20 trilyon dolar resmi borcu var ve bunu düzeltmenin yolu içeride daha az devlet müdahalesi, dışarıda daha güçlü Amerikan liderliğidir¹⁶. Amerikan bütçesinin sorunlarının başında artan yaşlanan nüfus nedeni ile sağlık ve emeklilik masrafları gelmektedir¹⁷. 10 yıllık savunma bütçe kısıtlamasının yaklaşık olarak 1 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir¹⁸. Obama'ya göre askeri bütçede belirleyici artık siyaset değil stratejidir. Maaşlar, sağlık masrafları ve emekli tazminatları gibi personel masrafları bütçenin %8-10'unu oluşturmaktadır. Amerika'nın çöküşünü bürokrasinin artmasına bağlayanlar da bulunmaktadır. Verilen örnek şudur; İkinci Dünya Savaşı esnasında ABD yılda 1.000 gemi üretiyordu ve bu iş için büroda 1.000 kişi çalışıyordu, 1980'lerde yılda 17 gemiye karşılık 4.000 kişi çalışırken, bugün yılda 9 gemi için 25.000 kişi çalışmaktadır¹⁹. Çin, ABD'den dört kat daha fazla bilim adamı yetiştirmekte, Amerikanın mevcut eğitim sistemi insan kaynaklarını küreselleşme tarafından şekil verilen dünya ekonomisinin ve bilgi teknolojisi devriminin iyi para kazanan işlerine hazırlamamaktadır. Federal ve yerel hükümetlerin bütçe açıkları kontrol altında değildir. Fosil yakıtlara bağımlılık devam etmektedir.

¹⁵ Thomas L. Friedman, Michael Mandelbaum: *America Really Was That Great*, Foreign Policy, (November, 2011).

¹⁶ Claudia Rosett: *Foreign Policy as Alternative Universe*, National Review, (October 23, 2012).

¹⁷ Anthony H. Cordesman: *Rethinking a Resource-Based Strategy*, Center For Strategic Studies, (Jul 12, 2011).

¹⁸ Robert Burns: *Panetta, Mullen to Testify on Iraq, Budget Cuts*, The Associated Press, (Sep 22, 2011).

¹⁹ Jacob Stokes: *Previewing Romney's Foreign Policy Speech*, Democracy Arsenal, (6 Oct 2011).

Obama iktidara geldiğinden beri Wikileaks dâhil altı bilgi sızması yaşandı²⁰. Bu da Obama iktidarının gizli bilgileri koruyamadığı eleştirilerini yükseltti. Şeffaflığa söz vererek ve özgür dünyanın lideri iddiası ile iktidara gelen Obama bugün hiç olmadığı kadar gizlilik içinde çalışmak, yaptığı işleri saklamak peşindedir. Yemen'deki suikast haberinin yayınlanmaması için Associated Press'e baskı yapması²¹, Usame Bin Ladin'in öldürülmesinden sonra tek bir resim dahi yayınlanmaması, nasıl öldüğünün ve gömüldüğünün muamma olması Amerikalıların kafasını meşgul etmeye devam ediyor. Teröristleri mahkemeye çıkarmadan öldürmek isteyen; terör soruşturmaları, Körfez politikası ile dibe vuran; ülkesinde kömür endüstrisini çökerten; araba sanayii ve bankaları devreden Obama şimdi ulusal güvenliğimiz tehlikede kartını oynamaktadır. Bazı yazarlar ise Obama'nın zayıf gözüktüğü bir zamanda bu bilgileri kasten sızdırarak Amerikan güvenliği konusunda ne kadar güçlü bir rol oynadığı imajını yaratmak istediğini düşünüyor. Obama'nın Amerika'sı dünya genelinde Bush dönemi kadar kötü bir imaja sahiptir. Amerika'nın hatalarını arayanlar genellikle ekonominin zirvesinde sıfır toplamı mantıktan, dışarıda ABD politikalarının kendi aleyhine sonuçlar doğurmasından, ekonomik adaletsizlik ve yanlış göçmen politikalarından şikâyet etmekte, bazı şeyler ise abartılmaktadır.

ABD'nin Yeni Dönem Dış Politika İçin Öngörüler..

Obama'nın ikinci dönem için açıkladığı politikalar birinci dönem ile neredeyse tamamen aynı olduğu için yeni dönemi Obama'nın 'ikinci ilk dönemi' olarak adlandırabiliriz. Bu dönem için Obama'nın içeride ciddi harcamalar, borç azaltması ya da sosyal güvenlik ve sağlık konularında gayretlerinin yetersiz olması karşısında ABD'nin iflase gidebileceğini düşünenler var. Obama'nın planı kısaca savunmadan kısıtlarını diğer alanlara harcamak ve toplayabildiği vergilerle gittikçe yapısı büyüyen hükümet masraflarını karşılamaktır²². ABD, İran konusunda öncelikle İsrail'i herhangi bir askeri operasyona girmemesi için sakinleştirmeye çalışmakta ve bir süre daha yaptırımlara devam etmek istemektedir. İsrail'in vurmak için seçebileceği en önemli hedef Harg adasındaki petrol tesisleridir. İran ihraç ettiği petrolün %80'ini buradan çıkarmaktadır. İran bütçesinin %65'ini petrol gelirleri karşılamaktadır. Buranın bombalanması sadece nükleer programın değil, rejimin de sonunu getirebilir. Ancak böyle bir durumda petrol fiyatlarının varil başına 150 doların üstüne çıkması beklendiğinden, dünya genelinde bir ekonomik kriz ile birlikte her kıtada milyonlarca kişi işini kaybedebilir.

Almanya ve Fransa'nın ABD'nin savunma politikalarına askeri ve siyasi desteği keseli uzun zaman oldu. Rusya, ABD'nin zayıflığını kullanarak füze savunma sisteminden vazgeçirmeye, kendisinin Orta Asya, Kafkasya ve Ukrayna ve Beyaz Rusya gibi ülkeler üzerindeki hegemonyasını kabul ettirmeye çalışıyor. Suriye krizinde görüldüğü gibi Rusya-Çin ilişkileri sıklaşıyor ve bir Avrasya koalisyonu belirginleşiyor. Amerika'ya ise beğenmediği küçük ve orta çaplı ülkeler ile "takoz" politikası izlemek kalıyor²³. Uzak Doğu'da ise Japonya, Hindistan, Endonezya, Vietnam, Tayland, Filipinler, Güney Kore, Avustralya, Yeni Zelanda ve belki de yakında Myanmar Çin'e karşı bir denge oluşturabilirler hatta Rusya'yı bile yoldan

²⁰ Brad Knickerbocker: *Obama Administration Scrambles to Show It's not Leaking National Security Secrets*, The Christian Science Monitor , (Jun 09, 2012).

²¹ Michael Calderone: *New York Times Scoops Spur Calls For Investigation*, White House Responds, Huntington Post, (June 6, 2012). http://www.huffingtonpost.com/2012/06/06/new-york-times-leaks-white-house_n_1574499.html

²² Larry Kudlow: *Obama's Little Plan*, National Review, (October 24, 2012).

²³ Michal Kuz: *The Abandoned Alliance*, National Review, (August 8, 2012).

çıkarabilirler. 11 Eylül 2001 ile birlikte ABD'nin İslamcı savaşçılar ve İran ile mücadelesinden Rusya ve Çin oldukça yararlandı. ABD hem kaynaklarının çoğunu terörle mücadeleye harcadı hem de Rusya ve Çin ile ayrıca ilgilenemeyecek kadar meşguldü. Ancak Afganistan'ın da tünelin ucunun görünmesi ile birlikte ABD, daha düşük masraflı ve daha getirili bir stratejiye aramaya başladı. ABD, iki uzun savaştan çıktıktan sonra Libya modeli savaşı kendilerine örnek almayı düşünmektedir. Bu yeni model savaşta; az masraf, savaş alanında asker bulunmaması ve diktatörün düşürülmesi cazip gelmektedir²⁴.

Amerikalılara göre isyancıların Tripoli harekâtı hem onları meşru kılmış hem de yabancı güçleri işgalci konumundan kurtarmıştır. ABD, Libya operasyonundan iki ders çıkarmıştır. Birincisi başarılı bir rejim değişikliği yabancı güçlerden ziyade yerel siyasi hareket tarafından yürütülmelidir. İkincisi masrafın paylaşılması bu tür harekât ile daha kolay olmuştur²⁵. Amerikalılar için Suriye'deki rejimin yıkılması iki önemli fırsat sağlayacaktır. Öncelikle ABD askeri müdahalesi olmasızın, biraz siyasi biraz da ekonomik baskı (arkadan liderlik etmek) şeklindeki yeni rejim değişikliği yönteminin çalışır olduğu tekrar test edilmiş olacaktır. Öte yandan bölgede oluşacak yeni güç dengesi ile İran ve Irak'ın karşısına Türkiye dikilerek, Amerika perde arkasına çekilecektir²⁶. Suriye'deki rejim değişikliği ABD'nin Ortadoğu'ya olan ilgisini artık azaltacak ve başka küresel konulara yönelmesine neden olacaktır ki bu da Rusya ve Çin'in istemediği bir şeydir. İran konusunda da şimdilik acele etmiyor. Bunun yerine İsrail'e yakın zamanda başlatılan Geliştirilmiş Güvenlik İşbirliği Hareketi kapsamında gelişmiş mühimmat ve havadan yakıt ikmali kabiliyeti satıyor.

Sonuç Yerine; Monroe Doktrini'ne Dönüş mü?..

Obama, füze savunma sistemi unsurlarını Çek Cumhuriyeti ve Polonya'dan çekerek Akdeniz'e taşıması ile Rus endişelerini gidermiş ve hedefin İran olduğuna ikna etmiş oldu. Bu aynı zamanda Obama'nın Rusya için uyguladığı "yeniden ayar" politikasının iflasının ve Rusya'ya boyun eğişinin bir göstergesi idi. ABD, artık Avrupa'da pek fazla bir çıkarının olmadığını düşünmektedir. Bu nedenle Avrupa'dan tüm kuvvetlerini çekip, sadece füze savunma sistemi ve Akdeniz'de bir deniz gücü bırakmayı düşünüyor²⁷. ABD, Kuzey Kore ve Çin'e karşı da bir yandan füze savunma sistemi kurarken, 1972 yılındaki Şanghay Anlaşması ile Tayvan için tuttuğu 7. Filo'yu gereksiz bulabilir. Bazı Amerikalılar ABD'nin Ortadoğu'da daha fazla ileri gitmesine gerek olmadığını ve hatta Filistin-İsrail sorunu dışında oynayacağı başka bir rol kalmadığını düşünüyor. ABD, Ortadoğu'dan çekilmeyi düşünürken İsrail, Kuveyt ve Bahreyn'i yoğun şekilde donatmaya devam etmektedir. Amerikan derin devletinin başı olarak görülen CFR'in şimdiki başkanı Richard Haass, ekonomik kriz nedeni ile içe dönmeyi, restorasyonu önerirken, pek çok muhalif son yılların başarısızlıkları karşısında ABD'nin dışarıda yapacağı pek çok şeyi olmadığını düşünmekte ve 'yalnızcılık' eğilimi göstermektedir.

Yalnızcılık politikasını savunanlara göre; ABD, uluslararası güvenliği dünyanın her yerine yaydığı ve çürümekte olan bir ordu yerine, içeride güçlü bir para, daha iyi bir eğitim sistemi, yozlaşmış hukuk sistemini temizleyerek, sağlık sistemini iyileştirerek ve ulusal çıkar kavramına yeni bir anlam yükleyerek sağlayabilir. Ancak,

²⁴ Susan Glasser: *The Wars America Doesn't Talk About*, Foreign Policy, (September 12, 2011).

²⁵ Josh Rogin: *White House: Obama Method for Regime Change Better than Bush Method*, Foreign Policy, (August 24, 2011).

²⁶ George Friedman: *Consequences of the Fall of the Syrian Regime*, Stratfor, (July 24, 2012).

²⁷ Conrad Black: *Putting Our House in Order*, National Review, (23 Aug 2012).

ABD ne zaman ie dönse sonuç felaket oldu. En yalnızcı politika 1930'larda idi ve İkinci Dünya Savaşı ortaya çıktı. 1970'lerin "Evine dön Amerika" söylemi Güney Vietnam'ın kaybedilmesi, Kamboçya'da soykırım, İran ile rehin krizi ve Sovyetlerin Afganistan'ı işgali sonucunu verdi. Amerikalılar arasında eğer tekrar yalnızcılık'a dönülürse İran, Kuzey Kore, El Kaide serbest kalacak, Pakistan Batıya sırtını dönecek, Ortadoğu'daki kaos yayılacak, Çin'in büyümesi engellenemeyecek endişesi vardır. Sonuç olarak, Monroe Doktrini'ne dönüş tartışması ABD'nin dünya üzerindeki jandarma rolüne olan ihtiyacı vurgulamak için bir gösteri olmaktan öteye gidememektedir. Kaynaklardan tasarruf etmek isteyen ABD'nin kendi askeri yerine yeni dönemde daha çok sivil ağına önem vereceği, Türkiye başta olmak üzere bölgesel taşeronlarını öne çıkaracağı açıktır.